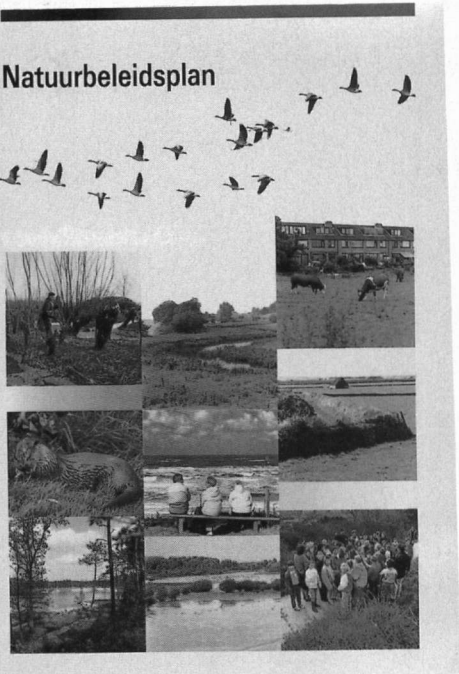

Natuurbeleidsplan

van soortbeschermingsplannen voor noordse woelmuis en otter, het nemen van beheersmaatregelen voor vleermuizen, das en otter, en het uitvoeren van onderzoek naar vleermuizen, das, otter, gewone zeehond en bruinvis.

Tabel 1. Nederlands natuurbeleid in cijfers. Taakstelling 1990-1995 (Bron: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990)

doel	bedrag f. miljoen	ha
reservaatvorming	91	13.000
natuurontwikkeling	137	8.500
beheersovereenkomsten	34	
milieubeleid	75	
soortenbeleid	18	
inrichting en beheer	73	
overige	68	
totaal	496	21.500

Tabel 2. Streefcijfers verwervingen, huur en beheersovereenkomsten (ha) in Vlaanderen voor de periode 1990-1995 (Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1990). (* = aanwijzing)

natuurkerngebieden	20.000 ha
natuurontwikkelingsgebieden	40.000 ha*
natuurverbindingsgebieden	9.000 ha*
buffergebieden	2.300 ha*
totaal	72.200 ha

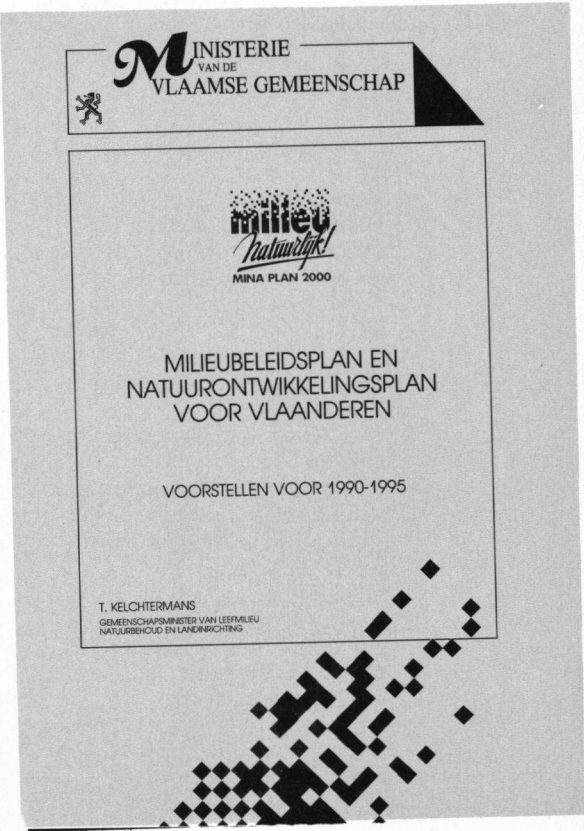
Niet even concreet

In Nederland zijn de hoofdlijnen van de ecologische hoofdstructuur reeds ingevuld. Het Natuurbeleidsplan is er gepresenteerd als een regeringsbeslissing. De beleidskaart verschaft inzicht in ligging en oppervlakte van de betreffende gebieden. Belangrijke keuzen bij de aanwending van beleidsinstrumenten zijn daarmee voor een groot deel reeds gemaakt. Het Nederlandse Natuurbeleidsplan kan dan ook als zeer concreet en uitvoeringsgericht worden gekenschetst.

Het natuurontwikkelingsplan voor Vlaanderen bevat daarentegen voorlopig slechts een globale zogenaamde oppervlakte-natuurkaart (verwerkt in afbeelding 1), waarop een ruimtelijk beeld van de ecologische hoofdstructuur wordt gegeven. Bovendien verkeert het plan hier in het stadium van voorstel en is het nog onduidelijk welke richtlijnen uiteindelijk voor welke gebieden zullen gelden.

Uitvoering

In beide natuurbeleidsplannen worden omvangrijke maatregelen in het vooruitzicht gesteld. De Nederlandse overheid schenkt veel aandacht aan grondverwer-

Doorbreking van het isolement tussen populaties vergroot de overlevingskansen van diersoorten, zoals het edelhert.
Foto Jos Jaspers.

ving, inrichting en beheer en gaat hier-
 voor de volgende middelen gebruiken:

- aanwijzing van gebieden onder de Natuurbeschermingswet,
- uitbreiding van de Relatienota-gebieden met 100.000 hectare,
- verwerving van gronden voor natuurontwikkeling en voltooiing van bestaande reservaten (90.000 hectare),
- uitbreiding van de Bergboerenregeling en
- uitbreiding van het aantal Nationale Parken.

Vlaanderen kan van een gelijksoortig instrumentarium gebruik maken. In het Natuurontwikkelingsplan worden als zodanig genoemd:

- herdefinitie van natuurpark in regionaal landschap,
- invoering van een stelsel van beheersovereenkomsten,
- reservaatvorming
- toepassing van het instrumentarium van de Wet op het Natuurbehoud en

- het vernieuwde beleid zal op korte termijn vorm krijgen in een nieuw natuurbehoudsdecreet.

Wat betreft de looptijd wijken de plannen sterk van elkaar af. Het Vlaamse plan heeft een looptijd van slechts vijf jaar. Het Nederlandse plan is daarentegen opgesteld voor een planperiode van 30 jaar *). Dit verschil komt onder meer tot uiting in de omvang van de voorgestelde maatregelen.

De Nederlandse overheid zal de komende dertig jaar diverse middelen inzetten. De planuitvoering zal plaatsvinden in de vorm van 42 actiepunten en 37 projecten, gericht op de belangrijkste natuurgebieden en op zeer uiteenlopende onderwerpen, zoals watervogels, grensoverschrijdend natuur-, milieu- en waterbeleid, multifunctioneel bos en tegengaan versnippering. Landinrichting moet een belangrijk instrument worden waarmee de grondverwerving en inrichting van de nieuwe natuurgebieden wordt uitgevoerd. Voor de uitvoering van deze plannen zal in 1990 f 41 miljoen (820 miljoen bfr) extra voor natuur wordt uitgetrokken, oplopend tot f 155 miljoen (3000 miljoen bfr) in 1994.

De Vlaamse gewestregering wil de komende vijf jaar de reservaatvorming sterk bevorderen. Een groot deel van het geraamde bedrag van ongeveer 5 miljard bfr (f 28 miljoen) zal hiervoor gereserveerd moeten worden.

Niet gericht op zoogdieren

De plannen voor bescherming en ontwikkeling van natuur binnen de ecologische (groene) hoofdstructuur zijn niet direct gericht op zoogdieren. De nadruk ligt op (half-)natuurlijke levensgemeenschappen, zoals bos, heide, water, veen en veenweide. Versterking van de natuurwaarde van deze terreinen, door vergroting en verbetering van de terreincondities, zal zeker ook de positie van de zoogdierfauna ten goede komen. Met name soorten met grote territoria, zoals hoefdieren en grote marterachtigen, zijn hierbij gebaat. Versterking van het natuurlijke regime van bodem en water kan een gunstig effect hebben op zoogdiersoorten van vochtige milieus, zoals de noordse woelmuis en de waterspitsmuis.

Aan deze schaalvergroting kleven echter ook risico's. Kleinschalige cultuurlandschappen dreigen te worden opgeofferd aan natuurontwikkelingsprojecten. Hierdoor kunnen oorspronkelijke waarden verloren gaan. Men dient zich goed te realiseren dat kleinschalige graslandgebiedjes naast grote bos-, veen-, of heidecomplexen voor sommige diersoorten, zoals korhoen, das en ree, vaak zeer belangrijk zijn. Hiermee zal bij de uitvoering van natuurontwikkelingsprojecten en bij het terreinbeheer terdege rekening moeten worden gehouden.

Stapstenen voor zoogdieren

Ecologische verbindingszones maken deel uit van de ecologische hoofdstructuur. Het zijn gebieden waarin maatregelen worden genomen ten gunste van de fauna om uitwisseling tussen populaties mogelijk te maken. Bij verbindingszones gaat het vooral om de inrichting van smalle verbindingsstroken en het versterken van kleine natuurgebieden, de zogenaamde *stapstenen*, waarlangs dieren zich ongehinderd kunnen verplaatsen. Zij doorbreken het isolement van veel waardevolle natuurgebieden en versterken levenskansen binnen een aanzienlijk groter gebied. Vooral voor zoogdieren, zoals otter, das, ree en edelhert is dit van essentieel belang. In Friesland en Zeeland gaat het om contactzones voor de otter. Langs de Maas zijn er tussen bossen en uiterwaarden verbindingszones bedacht voor de das.

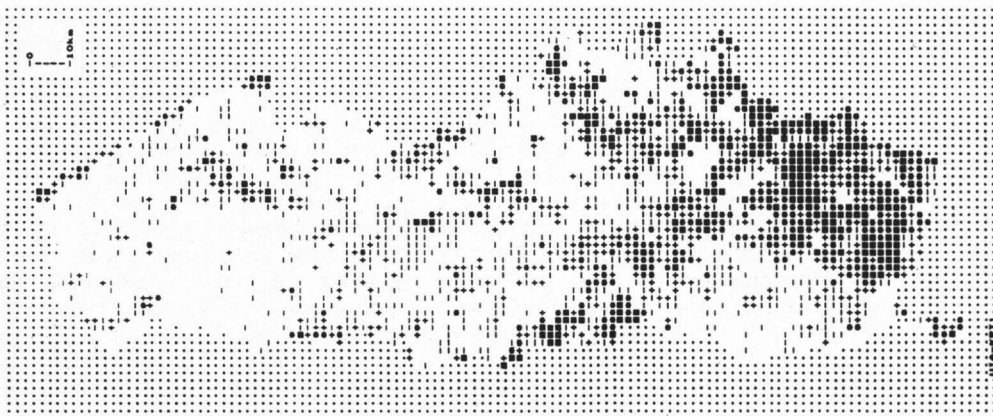
Niemand betwijfelt de noodzaak van verbindingszones. Toch bestaat er veel twijfel over de haalbaarheid van dergelijke plannen. Uiteindelijk zal het welslagen afhangen van de uitvoering op detailniveau. De ontwikkeling van stelsels van heggen, houtwallen, rasters en faunapassages zijn weliswaar gunstig als foerageer- en trekroute, maar dergelijke maatregelen hebben geen zin wanneer ondertussen de totale kwaliteit van het leefgebied achteruit gaat.

Tussen wal en schip

De gebieden buiten de ecologische

Oppervlakte natuurkaart van Vlaanderen. Verklaring

0-5% natuur	✱ 25-50% natuur
! 5-12,5% natuur	■ 50-100% natuur
+ 12,5-50% natuur	

In het natuurbeleidsplan wordt niet gerept over integratie en professionalisering van het faunabeheer. Er is geen duidelijke visie over de particuliere jagerij.

Foto Fred Hess.

cultuurlandschappen. Enkele aanzetten hiertoe worden al in het Natuurbeleidsplan genoemd.

hoofdstructuur zijn witte vlekken op de kaart. De Nederlandse overheid stelt in deze gebieden de landbouwkundige functie primair en wil zich hier minder met de natuur bezighouden. Nochtans behoren tot dit *witte gebied* tal van waardevolle cultuurlandschappen, zoals veenweidegebieden en kleinschalige akker- en graslandcomplexen. Deze cultuurlandschappen zijn van groot belang voor zoogdiersoorten, zoals vleermuizen, kleine marterachtigen, haas, das en hamster, die door het nieuwe beleid tussen wal en schip dreigen te vallen.

In het Natuurbeleidsplan wordt met deze cultuurlandschappen onvoldoende rekening gehouden. Wanneer de landbouw haar greep op deze gebieden verder versterkt, moet voor een verder verlies van de natuur in cultuurland worden gevreesd. Het is te hopen dat provincies en gemeenten zich van hun belangrijke taak bewust zijn en voldoende (financiële-) en voldoende beleidsruimte krijgen om hier de natuur overeind te houden. Te denken valt onder meer aan een versterking van het soortenbeleid en de ontwikkeling van een specifiek beleid voor kleinschalige

Soortenbeleid in ontwikkeling

Het soortenbeleid vormt een speerpunt in de beide natuurbeleidsplannen. Wat de financiële inspanning betreft wordt dit aspect echter stiefmoederlijk behandeld. De Vlaamse overheid heeft in haar beleid nog geen post voor het soortenbeleid opgenomen. In Nederland wordt slechts 5 % van het totale budget voor het soortenbeleid gereserveerd, wat neerkomt op f 2 miljoen (40 miljoen bfr) per jaar. Het is duidelijk dat dit bedrag niet volstaat om de noodzakelijke maatregelen, waaronder de uitvoering van soortbeschermingsplannen, te treffen. Wanneer we voorts bedenken dat de Nederlandse overheid zich voortaan vooral door middel van het soortenbeleid met het *witte gebied* bezighoudt, blijkt opnieuw dat de maatregelen hiervoor tekort schieten. De eerste soortbeschermingsplannen, voor otter en dagvlinders, zijn inmiddels verschenen en worden nu reeds in praktijk gebracht. Deze geringe aandacht voor het *witte gebied* vormt tevens een zwakke basis voor de verbindingzones voor de uitwisseling van dieren tussen natuurgebieden.

Bij de keuze van de aandachtssoorten dienen enkele opmerkingen te worden gemaakt. Het betreft tot nu toe vooral de typische reservaatsoorten, waarvoor het cultuurlandschap weinig perspectief biedt. Daar het soortenbeleid juist in het *witte gebied* een belangrijke rol kan vervullen, is het gewenst om juist aan soorten van kleinschalige cultuurlandschappen, zoals kleine marterachtigen, das, haas en hamster, de nodige aandacht te schenken.

Het ziet er naar uit dat Vlaanderen in dit opzicht niet zal achterblijven. Zo is momenteel een soortbeschermingsplan uitgewerkt voor de das, dat zal worden gevolgd door meerdere detailplannen voor de verschillende leefgebieden van deze soort.

Gelijkspel of overwinning?

De natuurbeleidsplannen in Nederland en Vlaanderen hebben veel met elkaar gemeen. Het ecologische concept van een hoofdstructuur met verbindingzones en buffergebieden vertoont qua inhoud en qua terminologie opvallend veel overeenkomsten. Ook in hun aandacht voor verwerving van reservaten, natuurontwikkeling, beheer en soortenbeleid sporen de beleidsplannen goed (zie tabellen 1 en 2). Dit opent perspectieven voor samenwerking en onderlinge afstemming van projecten, zoals bijvoorbeeld de vorming van grensoverschrijdende natuurgebieden.

Toch verschillen de beleidsplannen op een aantal punten sterk van elkaar. Het Nederlandse plan is vrij concreet en globaal regionaal ingevuld. Het Vlaamse daarentegen mist een regionale invulling; ook het financiële plaatje is hier nog niet vastgesteld. Dit plan heeft daarom meer het karakter van een beleidsvoornemen, dat nog verder moet worden uitgewerkt.

Ook wat betreft het scala aan maatregelen is het Nederlandse Natuurbeleidsplan verder uitgewerkt. Duidelijk blijkt hieruit de ervaring die de Nederlanders reeds op dit vlak hebben, onder andere door toepassing van de Relatienota. In Vlaanderen moet met het afsluiten van beheersovereenkomsten nog een aanvang worden genomen. De totale oppervlakte natuurreservaat is er nog uiterst beperkt (circa 10.000 hectare). Het is duidelijk dat Vlaanderen in dit opzicht een achterstand heeft goed te maken.

Kleinschalige cultuurlandschappen dreigen te worden opgeofferd aan natuurontwikkelingsplannen.

Foto Johan de Meester.

De cultuurgronden, 'de witte gebieden', vervullen een belangrijke rol voor cultuurvolgers als de wezel.

Foto Johan de Meester.

Uitdaging voor de toekomst

Met het uitbrengen van de natuurbeleidsplannen wordt gebroken met een lange traditie van vage nota's over natuur en landschap. De geschetste visies zijn duidelijk gestructureerd in de vorm van een ecologisch concept. Visies en maatregelen worden op een logische en begrijpelijke manier aan elkaar gekoppeld, waardoor de plannen solide overkomen. Het positieve karakter, de opname van enkele nieuwe beleidsmaatregelen en de verruiming van de financiële middelen zijn een belangrijke stap voorwaarts.

Gelet op de doelstellingen en voorgestelde maatregelen mogen de beide plannen ambitieus worden genoemd. Er wordt een duidelijk antwoord gegeven op de snelle verarming van onze natuur. Dit tekent de ernst waarmee in Nederland en Vlaanderen een nieuwe koers

De zeehond is één van de soorten waar volgens het Nederlandse natuurbeleidsplan onderzoek aan verricht moet worden.
Foto Fred Hess.

wordt gevaren en waarmee naar wij hopen de maatregelen zullen worden genomen.

Toch blijven enkele belangrijke vragen onbeantwoord. Naast de geringe aandacht voor het *witte gebied* wordt nog niet duidelijk genoeg aangegeven hoe de verwerving van de vele duizenden hectaren bekostigd moet worden, waar het geld voor het beheer van deze gebieden vandaan moet komen en hoe een op de landbouw ingesteld instituut als de Landinrichting tot natuurontwikkelaar kan worden omgevormd. Ook ontbreekt in de plannen een duidelijke visie over de rol van de particuliere jacht in het faunabeheer. Ten onrechte wordt er in het Natuurbeleidsplan hoog opgegeven over het functioneren van wildbeheerseenheden, terwijl de hoognodige professionalisering van het faunabeheer niet eens wordt genoemd.

Aan de milieuproblematiek wordt in beide plannen onvoldoende aandacht geschonken. De maatregelen blijven beperkt tot wat hydrologische bufferzones, milieu-effectrapportages en plannen voor onderzoek. Tevergeefs moeten we in de natuurbeleidsplannen zoeken naar richtlijnen en maatregelen van een ecologische normstelling voor natuurgebieden en basismilieukwaliteit in het *witte gebied*, zoals die in de milieuplannen van Nederland en Vlaanderen globaal zijn aangegeven. Het ontbreken van samenhang tussen het natuur- en milieubeleid vormt een groot probleem. Zolang er geen doeltreffende maatregelen getroffen worden voor een goede milieukwaliteit zijn alle plannen voor natuurbehoud en natuurontwikkeling immers gedoemd te mislukken. Hier ligt

de grote uitdaging voor het natuurbeleid van de nabije toekomst.

Literatuur

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1990. Milieubeleidsplan en Natuurontwikkelingsplan voor Vlaanderen met bijlage. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 1990. Natuurbeleidsplan, regeringsbeslissing. SDU uitgeverij, Den Haag.

Commentaar op dit artikel is geleverd door: Dr. M. den Boer (voorzitter VZZ), Dr. S. Broekhuizen en Dr. C. Smeenk.

*) Op aandrang van de Tweede Kamer heeft staatssecretaris Gabor bij de behandeling op 26 november 1990 toegezegd de plannen niet in 30 maar in 20 jaar uit te zullen voeren.

Piet van der Reest en Dirk Criel
zijn beide redactieleden van
Zoogdier.

Het Nederlandse Natuurbeleidsplan telt 271 bladzijden en is te bestellen bij de Staatsdrukkerij in Den Haag (tel.: 070-3789880) op ordernummer 012600F en kost f 47,50 (bfr 950). Het is eveneens verkrijgbaar in de boekhandel.

Het Vlaamse natuurontwikkelingsplan vormt een geheel met het Vlaamse milieubeleidsplan en een reeks bijlagen, die worden uitgegeven in twee gebonden delen van samen een duizendtal bladzijden. Het kan verkregen worden door storting van 600 bfr op rekening 000-2001732-40 van AROL-Ontvangsten, Markiesstraat 1 te 1000 Brussel, onder vermelding van MINA 90-95.